

SZYMON SZMAK

<https://doi.org/10.33995/wu2020.3.3>

Prawo do swobodnego wyboru prawnika (pełnomocnika) przez ubezpieczającego w postępowaniu mediacyjnym – uwagi na tle wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 14 maja 2020 r. w sprawie C-667/18

Celem niniejszego artykułu jest prezentacja najważniejszych tez wyroku Trybunału Sprawiedliwości z dnia 14 maja 2020 roku (sygnatura sprawy: C 667/18) w przedmiocie swobody wyboru prawnika w postępowaniu mediacyjnym, jak również odniesienie tych wniosków do właściwych regulacji prawnych w Polsce. Trybunał, analogicznie do wcześniejszych wyroków, których kanwą była umowa ubezpieczenia ochrony prawnej, zastosował szeroką interpretację pojęć użytych w poszczególnych przepisach dyrektywy Solvency II, powołując się na konieczność zagwarantowania interesów ubezpieczonych. W wyniku takiej wykładni sąd unijny uznał, że mediacja wchodzi w zakres pojęcia postępowania, a co za tym idzie również w takim trybie ugodowego rozwiązywania sporów ubezpieczonemu przysługuje prawo swobodnego wyboru prawnika. W artykule przedstawiono także ocenę przepisu art. 27 ust. 3 ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej gwarantującego w polskim porządku prawnym omawianą postać swobodnego wyboru prawnika, wraz z wnioskami de lege ferenda na podstawie komentowanego orzecznictwa trybunału luksemburskiego.

Słowa kluczowe: ubezpieczenie ochrony prawnej, swoboda wyboru prawnika, postępowanie mediacyjne, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, dyrektywa Solvency II.

Uwagi wstępne

Swobodny wybór prawnika stanowi jedną z podstawowych zasad ubezpieczenia ochrony prawnej. Jeszcze przed wejściem w życie dyrektywy Rady 87/344/EWG z 22 czerwca 1987 roku¹, która jako pierwsza na poziomie europejskim uregulowała ten rodzaj ubezpieczenia i wprowadziła m.in. omawianą regułę, w wielu państwach ta istotna zasada istniała w obrocie prawnym.

W tym miejscu należy wskazać przede wszystkim na Niemcy, gdzie swobodny wybór prawnika (w reżimie niemieckim – adwokata) – *freie Anwaltswahl* został wypracowany w orzecznictwie sądu najwyższej instancji, Trybunału Federalnego – *Bundesgerichtshof* (*BGH*). W jednym ze swoich orzeczeń w tym zakresie niemiecki Trybunał uznał, że postanowienie umowne dotyczące przyjęcia do stowarzyszenia mieszkańców dyskrecjonalnie wskazujące konkretnego adwokata w obligatoryjnym ubezpieczeniu ochrony prawnej związanym z nabyciem członkostwa jest niezgodne z omawianą zasadą².

Najnowszym z orzeczeń niemieckiego *BGH* jest wyrok z 4 grudnia 2013 roku³. Na jego podstawie ubezpieczyciele są uprawnieni do określania w umowie ubezpieczenia korzystniejszych warunków dla ubezpieczających, którzy ustanowili pełnomocnikiem adwokata polecanego przez zakład ubezpieczeń w formie tzw. *Anwaltsempfehlung*. Ubezpieczyciel może gwarantować utrzymanie m.in. zniżki składki z tytułu tzw. bezszkodowego przebiegu ubezpieczenia (*Schadenfreiheitsbonus*). Niezgodne z omawianą zasadą byłyby postanowienia ogólnych warunków wywierające „niedopuszczalną presję psychiczną” (*ein unzulässiger psychischer Druck*) na ubezpieczającego, aby powierzył on prowadzenie swojej sprawy adwokatowi polecanemu przez ubezpieczyciela⁴.

Zarówno przedmiotowy, jak i podmiotowy zakres swobodnego wyboru prawnika był i nadal pozostaje głównym tematem orzecznictwa unijnego Trybunału Sprawiedliwości w przedmiocie ubezpieczenia ochrony prawnej.

1. Regulacje prawne dotyczące swobodnego wyboru prawnika w „dochodzeniu lub postępowaniu”

Na gruncie dyrektywy z 1987 roku, jak również analogicznych aktualnie obowiązujących regulacji europejskich, tj. dyrektywy *Solvency II*⁵, zasada swobodnego wyboru prawnika pojawia się w trzech postaciach.

1. Dyrektywa w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do ubezpieczenia ochrony prawnej, Dz. U. L 185, s. 77.
2. Wyrok z 26 października 1989 r., BGH I ZR 242/87, *Versicherungsrecht* (*VersR*) 1990, 195.
3. IV ZR 215/12, *Neue Juristische Wochenschrift* (*NJW*) 2014, 630.
4. Sz. Szmak, *Ubezpieczenie ochrony prawnej w Polsce na tle regulacji niemieckich*, TNOiK, Toruń 2018, s. 147–148.
5. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/138/WE z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Wyłącznie II), Dz. U. L nr 335, 17.12.2009 r., s. 1, która zastąpiła wspomnianą dyrektywę z 1987 r. z mocą od dnia 1 stycznia 2016 r. (termin transpozycji przepisów dyrektywy *Solvency II* zgodnie z dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/58/UE z 11 grudnia 2013 r. zmieniającą dyrektywę 2009/138/WE w odniesieniu do terminu jej transpozycji i daty rozpoczęcia jej stosowania oraz daty uchylecia niektórych dyrektyw, Dz. U. UE L z dnia 18 grudnia 2013 r., s. 1).

W art. 200 dyrektywy *Solvency II* prawodawca unijny formułuje trzy alternatywne organizacyjne modele obsługi roszczeń z umowy ubezpieczenia ochrony prawnej, które mają zapobiec wystąpieniu ewentualnego konfliktu interesów między ubezpieczycielem a ubezpieczonym. Do konfliktu takiego może dojść przede wszystkim w sytuacji, gdy likwidacja szkody z ubezpieczenia ochrony prawnej w formie dochodzenia roszczeń z innej umowy ubezpieczenia (najczęściej odpowiedzialności cywilnej) wykonywana jest przez tę samą osobę⁶. Do jednego z tych modeli należy swoboda wyboru prawnika w postaci zapewnienia ubezpieczonemu prawa powierzenia obrony jego interesów, od chwili uzyskania prawa do wystąpienia z roszczeniem wobec ubezpieczyciela na podstawie polisy, wybranemu przez siebie prawnikowi lub – o ile prawo krajowe dopuszcza taką możliwość – innej osobie posiadającej odpowiednie kwalifikacje⁷. Na marginesie należy dodać, że polski ustawodawca zdecydował się na inny model obsługi roszczeń, tj. w postaci oddzielnej obsługi ubezpieczenia ochrony prawnej, zwanej również rozdziałem likwidacji szkód⁸.

Dwa kolejne rodzaje swobodnego wyboru prawnika zostały uregulowane w art. 201 ust. 1 dyrektywy *Solvency II*. Punkt b) tego przepisu mówiący o sytuacji wystąpienia konkretnego konfliktu interesów stanowi, że ubezpieczeni mają prawo swobodnego wyboru prawnika lub, jeżeli preferują takie rozwiązanie i prawo krajowe na to zezwala, innej osoby mającej odpowiednie kwalifikacje do obrony ich interesów w przypadku wystąpienia właśnie sprzeczności interesów⁹. Natomiast punkt poprzedzający odnosi się do „dochodzenia lub postępowania”, już niezależnie od wystąpienia sprzeczności interesów („w przypadku przysługującej możliwości skorzystania z pomocy prawnika¹⁰ lub innej osoby mającej zgodnie z prawem krajowym odpowiednie kwalifikacje w zakresie obrony, reprezentowania lub wspierania interesów ubezpieczonego w dochodzeniu lub postępowaniu, ubezpieczony ma prawo swobodnego wyboru takiego prawnika lub innej osoby”). I właśnie ta ostatnia postać swobody wyboru prawnika była przedmiotem orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej¹¹ we wszystkich postępowaniach dotyczących ubezpieczenia ochrony prawnej, jak również w ostatniej rozpatrywanej sprawie o sygnaturze C-667/18, w której trybunał luksemburski wydał wyrok w dniu 14 maja 2020 roku¹².

Z uwagi na fakt, że w omawianej sprawie dla postępowań krajowych właściwym było prawo belgijskie, w tym miejscu należy przytoczyć treść tych regulacji. Zgodnie z art. 156 ustawy o ubezpieczeniach z dnia 4 kwietnia 2014 roku (*loi relative aux assurances*)¹³ każda umowa ubezpieczenia ochrony prawnej wyraźnie stanowi co najmniej, że jeżeli dojdzie do postępowania sądowego

---

6. Sz. Szmak, *op. cit.*, s. 45.

7. Art. 200 ust. 4 dyrektywy *Solvency II*.

8. Por. art. 27 ust. 4 ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej – Dz. U. 2020, poz. 895 (tekst jednolity), dalej: u.dz.u.r. oraz art. 200 ust. 2 dyrektywy *Solvency II*.

9. Por. art. 27 ust. 6 u.dz.u.r.

10. Wyprzedzając późniejsze rozważania – należy zauważyć, że Trybunał w wyroku sprawie C-667/18, cytując przywołany przepis dyrektywy, uzupełnia go o określenie „advokat” w nawiasie kwadratowym, a tym samym odnosi się do nazewnictwa z ustawodawstwa belgijskiego – wyrok w sprawie C-667/18, punkt 7.

11. Przed wejściem w życie Traktatu z Lizbony nazwa oficjalna tej instytucji brzmiała *Europejski Trybunał Sprawiedliwości*.

12. Wyrok Trybunału (trzecia izba) z dnia 14 maja 2020 r. *Orde van Vlaamse Balies i Ordre des barreaux francophones et germanophone przeciwko Ministerraad*, <https://eur-lex.europa.eu/>, dokument nr 62018CJ0667 [dostęp: 05.08.2020 r.]; ECLI:EU:C:2020:372.

13. *Belgisch Staatsblad* z dnia 30 kwietnia 2014 r., s. 35487.

lub postępowania administracyjnego, ubezpieczony ma prawo swobodnego wyboru adwokata lub innej osoby posiadającej zgodnie z przepisami mającymi zastosowanie do danego postępowania odpowiednie kwalifikacje do podjęcia obrony interesów ubezpieczonego, reprezentowania ich lub ich wspierania¹⁴. Przepis ten został zmodyfikowany ustawą z dnia 9 kwietnia 2017 roku¹⁵ i uzyskał następujące brzmienie: „jeżeli dojdzie do postępowania sądowego, postępowania administracyjnego lub postępowania polubownego, ubezpieczony ma prawo swobodnego wyboru adwokata lub innej osoby posiadającej zgodnie z przepisami mającymi zastosowanie do danego postępowania odpowiednie kwalifikacje do podjęcia obrony interesów ubezpieczonego, reprezentowania ich lub ich wspierania oraz w przypadku postępowania polubownego, mediacji lub innej uznanej pozasądowej procedury rozwiązywania sporów – innej osoby mającej wymagane i właściwe dla tego celu kwalifikacje [podkreślenie autora]”.¹⁶ Zmiana ta oznaczała w praktyce zagwarantowanie prawa wyboru mediatora przez ubezpieczonego, pozbawiała go zaś prawa wyboru prawnika w takim postępowaniu. Tym samym pozycja ubezpieczonego, który zdecydował się na mediację, wydawała się mniej korzystna niż gdyby wybrał on postępowanie polubowne¹⁷.

Dla porządku i w związku z dalszymi rozważaniami należy również przybliżyć polską regulację dotyczącą swobodnego wyboru prawnika, będącą przedmiotem rozważań sędziów unijnych w sprawie C-667/18. Otóż zgodnie z art. 27 ust. 3 u.d.z.u.r. ubezpieczonemu przysługuje prawo swobodnego wyboru adwokata lub radcy prawnego w zakresie obrony, reprezentowania lub wspierania jego interesów w postępowaniu sądowym lub administracyjnym. Analogiczne normy można odnaleźć w pierwszej polskiej regulacji dotyczącej ubezpieczenia ochrony prawnej, tj. w art. 14 ust. 2 ustawy o działalności ubezpieczeniowej z 2003 roku¹⁸. Wbrew przepisom art. 201 ust. 1 pkt a) dyrektywy *Solvency II* polski ustawodawca ograniczył prawo swobodnego wyboru prawnika zarówno w zakresie podmiotowym (jedynie adwokat lub radca prawny), jak i przedmiotowym (jedynie postępowanie sądowe lub administracyjne)¹⁹.

---

14. Wyrok w sprawie C-667/18, punkt 8.

15. Art. 2 ustawy zmieniającej ustawę z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ubezpieczeniach i zmierzającej do zagwarantowania swobodnego wyboru adwokata lub innej osoby posiadającej zgodnie z przepisami mającymi zastosowanie do danego postępowania odpowiednie kwalifikacje do podjęcia obrony interesów danej osoby na każdym etapie postępowania sądowego w ramach umowy ubezpieczenia ochrony prawnej („loi modifiant la loi du 4 avril 2014 relative aux assurances et visant à garantir le libre choix d’un avocat ou de toute autre personne ayant les qualifications requises par la loi applicable à la procédure pour défendre ses intérêts dans toute phase judiciaire, dans le cadre d’un contrat d’assurance de la protection juridique”) z dnia 9 kwietnia 2017 r., *Belgisch Staatsblad* z dnia 25 kwietnia 2017 r., s. 53207.

16. Wyrok w sprawie C-667/18, punkt 9.

17. M. van Dongen, *Belgium*, [w:] *The Insurance Disputes Law Review*, [red.] J. Page, Law Business Research Ltd., London 2019, s. 15–16.

18. Dz. U. z 2015 r. poz. 1206, 1273, 1348 [tekst jedn.].

19. Sz. Szmak, *op. cit.*, s. 145; zob. także: M. Krajewski, *Art. 27*, [w:] *Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. Komentarz*, [red.] M. Szczepańska, P. Wajda, Wolters Kluwer, System Informacji Prawnej LEX, 2017, punkty 4–6; E. Bukowska, *Art. 27*, [w:] *Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. Komentarz*, [red.] P. Czublun, CH Beck, System Informacji Prawnej Legalis, 2016, punkt II.

2. Postępowanie medacyjne w prawie belgijskim i polskim w kontekście sprawy C-667/18

11 października 2018 roku belgijski Trybunał Konstytucyjny (*Grondwettelijk Hof*) złożył do Trybunału Sprawiedliwości wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, na podstawie art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej²⁰. Wniosek dotyczył wykładni art. 201 dyrektywy *Solvency II*²¹ w ramach sporu toczącego się pomiędzy belgijskimi izbami adwokackimi (flamandzką – *Orde van Vlaamse Balies* oraz francuskojęzyczną i niemieckojęzyczną – *Ordre des barreaux francophones et germanophone*) a Radą Ministrów Królestwa Belgii – *Ministerraad*²² w przedmiocie swobody wyboru przez ubezpieczającego swego pełnomocnika w ramach umowy ubezpieczenia ochrony prawnej w postępowaniu medacyjnym. Zgodnie z właściwymi przepisami kodeksu sądowego²³ prawo belgijskie przewiduje dwie formy mediacji – pozasądową i sądową²⁴. Mediację pozasądową może zaproponować każda ze stron stronie przeciwnej przed wszczęciem postępowania sądowego, w jego trakcie lub po jego zakończeniu. Strony wyznaczają mediatora za obopólnym porozumieniem lub przy udziale osoby trzeciej, której zlecają zadanie wyznaczenia. W przypadku gdy strony zawierają w wyniku mediacji ugody, zostaje ona sporządzona na piśmie, opatrzona datą i podpisana przez strony oraz mediatora. Jeżeli mediator, który prowadził mediację, jest akredytowany przy federalnej komisji medacyjnej, strony lub jedna ze stron mogą przedłożyć umowę medacyjną do zatwierdzenia właściwemu sądowi. Sąd może odmówić zatwierdzenia ugody medacyjnej tylko wtedy, gdy jest ona sprzeczna z porządkiem publicznym lub gdy ugoda zawarta w wyniku mediacji w sprawach rodzinnych jest sprzeczna z dobrem małoletnich dzieci. Postanowienie zatwierdzające ma skutki orzeczenia, w związku z czym zatwierdzona ugoda staje się wykonalna²⁵. Mediacja sądowa z kolei przewiduje, że przed skierowaniem sprawy na naradę sąd, przed którym zawisł spór, może na wspólny wniosek stron lub z własnej inicjatywy (lecz wówczas za zgodą stron) skierować sprawę do mediacji. Podczas mediacji postępowanie nie zostaje zakończone, a sąd może zarządzić w każdym momencie wszelkie środki, jakie uzna za niezbędne. Może również, na wniosek mediatora lub jednej ze stron, zakończyć postępowanie medacyjne. Jeżeli mediacja doprowadziła do zawarcia choćby częściowej ugody medacyjnej, strony lub jedna ze stron mogą zwrócić się do sądu o zatwierdzenie tej ugody. Zatwierdzenia można odmówić tylko wtedy, gdy ugoda jest sprzeczna z porządkiem publicznym lub gdy ugoda uzyskana w wyniku mediacji w sprawach rodzinnych jest sprzeczna z dobrem małoletnich dzieci. Jeżeli mediacja nie doprowadziła do zawarcia pełnej ugody medacyjnej, postępowanie sądowe jest kontynuowane²⁶.

Do polskiego porządku prawnego regulację dotyczącą postępowania medacyjnego wprowadziła ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (dalej: k.p.c.) oraz niektórych

---

20. Wersja skonsolidowana, Dz. U. C 326, 26.10.2012 r., s. 1–390.

21. Wyrok w sprawie C-667/18, punkt 1.

22. *Ibidem*, punkt 2.

23. *Code judiciaire* z dnia 18 czerwca 2018 r., *Belgisch Staatsblad* z dnia lipca 2018 r., s. 53455.

24. Wyrok w sprawie C-667/18, punkt 10.

25. Art. 1730–1733 belgijskiego kodeksu sądowego, wyrok w sprawie C-667/18, punkt 11.

26. Art. 1734–1737 belgijskiego kodeksu sądowego, wyrok w sprawie C-667/18, punkt 12.

innych ustaw z 28 lipca 2005 roku²⁷. Zgodnie z obecnie obowiązującym przepisem art. 10 k.p.c. w sprawach, w których zawarcie ugody jest dopuszczalne, sąd dąży w każdym stanie postępowania do ich ugodowego załatwienia, w szczególności przez nakłanianie stron do mediacji. W literaturze podkreśla się istotną wagę tego przepisu, określając jego treść niekiedy postulatami, a nawet zasadą²⁸. Jak wskazują przedstawiciele doktryny, „obowiązek dążenia przez sąd do ugodowego załatwienia rozpoznawanej sprawy oraz obciążający przewodniczącego obowiązek skłaniania stron do pojednania powinien być realizowany w sposób umiejętny, przy zachowaniu pozycji bezstronnego arbitra. Wszelkie propozycje i sugestie sędziego powinny być przedstawiane w trybie warunkowym, z podkreśleniem, że proponowane ugodowe rozwiązanie sporu jest oparte na pewnych tylko założeniach i wstępnej ocenie”²⁹.

Postępowanie mediacyjne w prawie polskim regulują przepisy art. 183¹–183¹⁵ k.p.c. W literaturze wśród głównych zalet mediacji wymienia się jej relatywnie niskie koszty, mniejszy formalizm, szybkość, jak również niejawnosc postępowania i dobrowolność³⁰. Mediacja prowadzona jest w trybie niejawnym³¹, przed wszczęciem postępowania, a za zgodą stron także w toku sprawy³², na podstawie umowy o mediację (mediacja pozasądowa) albo postanowienia sądu kierującego strony do mediacji (mediacja sądowa)³³. Wszczęcie mediacji przez stronę następuje z chwilą doręczenia mediatorowi wniosku o przeprowadzenie mediacji, z dołączonym dowodem doręczenia jego odpisu drugiej stronie³⁴. Zgodnie z przepisem art. 183⁸ par. 1 k.p.c. sąd może skierować strony do mediacji na każdym etapie postępowania. Jeżeli strony nie dokonały wyboru osoby mediatora, sąd, kierując strony do mediacji, wyznacza mediatora mającego odpowiednią wiedzę i umiejętności w zakresie prowadzenia mediacji w sprawach danego rodzaju, biorąc pod uwagę w pierwszej kolejności stałych mediatorów³⁵. W przypadku gdy strona, po zawarciu ugody, w ramach mediacji prowadzonej na podstawie umowy o mediację wystąpi do sądu z wnioskiem o zatwierdzenie ugody, mediator składa protokół w sądzie, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy według właściwości ogólnej lub wyłącznej³⁶. W razie skierowania przez sąd sprawy do mediacji mediator składa protokół w sądzie rozpoznającym sprawę³⁷. Jeżeli zawarto ugodę przed mediatorem, sąd na wniosek strony niezwłocznie przeprowadza postępowanie co do jej zatwierdzenia³⁸. Sąd odmawia zatwierdzenia ugody zawartej przed mediatorem, w całości lub części, z przyczyn merytorycznych – jeżeli ugoda jest sprzeczna z prawem lub

27. Dz. U. nr 172, poz. 1438.

28. M. Muliński, Art. 10, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz. Art. 1–42412*, [red.] A. Góral-Błaszczkowska, CH Beck, System Informacji Prawnej Legalis, 2020, punkt 1.

29. H. Pietrkowski, *Ugoda sądowa [Rozdział III Mediacja. Postępowanie pojednawcze. Ugoda sądowa 3. Ugoda sądowa. Rola sędziego (sądu) w dążeniu do zawarcia ugody sądowej]*, [w:] H. Pietrkowski, *Orzeczenia i ugody w praktyce sądów cywilnych*, LexisNexis, System Informacji Prawnej LEX 2007.

30. K. Krziskowska, *Mediacje i postępowanie ugodowe w sprawach cywilnych i gospodarczych*, Wolters Kluwer, System Informacji Prawnej LEX 2019, punkt 5.

31. Art. 183⁴ par. 1 k.p.c.

32. Art. 183¹ par. 4 k.p.c.; zob. szerzej: K. Krziskowska, *op. cit.*, punkt 1, punkt 5.

33. Art. 183¹ par. 2 k.p.c.; zob. szerzej: K. Krziskowska, *op. cit.*, punkt 5.

34. Art. 183⁶ par. 1 k.p.c.

35. Art. 183⁹ par. 1 k.p.c.

36. Art. 183¹³ par. 1 k.p.c.

37. Art. 183¹³ par. 2 k.p.c.

38. Art. 183¹⁴ par. 1 k.p.c.; zob. szerzej: K. Krziskowska, *op. cit.*, punkt 2.

zasadami współzycia społecznego albo zmierza do obejścia prawa, a także z przyczyn formalnych (redakcyjnych) – gdy jest niezrozumiała lub zawiera sprzeczności³⁹. Co istotne, ugoda zawarta przed mediatorem po zatwierdzeniu przez sąd ma moc prawną ugody zawartej przed sądem⁴⁰.

3. Stan faktyczny, postępowanie i wyrok Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C-667/18

Kanwą omawianego wyroku wydanego przez trybunał luksemburski była skarga wniesiona przez belgijskie izby adwokacie do Trybunału Konstytucyjnego (*Grandwettelijk Hof*) w przedmiocie stwierdzenia niezgodności ustawy z dnia 9 kwietnia 2017 roku z konstytucją Belgii oraz art. 201 dyrektywy *Solvency II*⁴¹. Według izb ustawa ta co do zasady nie przewiduje w ramach umowy ubezpieczenia ochrony prawnej prawa wyboru adwokata przez ubezpieczającego w toku postępowania mediacyjnego, które wchodzi w zakres pojęcia postępowania sądowego w rozumieniu wspomnianego przepisu dyrektywy⁴². Zdaniem sądu odsyłającego nowelizacja belgijskiego kodeksu sądowego, rozszerzając swobodę wyboru prawnika na postępowanie arbitrażowe, wykluczyła tę możliwość w postępowaniu mediacyjnym – po pierwsze, ze względu na to, że obecność pełnomocnika jakoby nie może sprzyjać mediacji, a po drugie, że niekoniecznie opiera się ona na rozumowaniu prawnym⁴³. Wskazał on również, że postępowanie mediacyjne na gruncie prawa belgijskiego posiada cechy zarówno procedury polubownego rozstrzygnięcia sporu, jak i postępowania sądowego. Z jednej strony, podobnie jak procedura polubownego rozstrzygnięcia sporu, postępowanie mediacyjne ma na celu uzyskanie ugody mediacyjnej między stronami sporu. Z drugiej zaś, postępowanie mediacyjne przypomina postępowanie sądowe w zakresie, w jakim zasadniczo jest wynikiem zgodnej woli stron, jest regulowane przepisami kodeksu sądowego, a także może prowadzić do zawarcia ugody mediacyjnej pod kierownictwem akredytowanego mediatora, która to ugoda może być zatwierdzona przez właściwy sąd na mocy postanowienia zatwierdzającego mającego skutek orzeczenia⁴⁴.

Belgijski Trybunał Konstytucyjny zawiesił postępowanie i zwrócił się do Trybunału Sprawiedliwości z pytaniem prejudycjalnym: „Czy pojęcie »dochodzenia [postępowania sądowego]« zawarte w art. 201 ust. 1 lit. a) dyrektywy [2009/138] należy interpretować w ten sposób, że pojęcie to obejmuje pozasądowe i sądowe postępowania mediacyjne, takie jak uregulowane w art. 1723/1–1737 [belgijskiego kodeksu sądowego]?”⁴⁵

Trybunał Sprawiedliwości przypomniał wnioski zawarte we wcześniejszych wyrokach stwierdzających, że przepis art. 4 ust. 1 dyrektywy 87/344, którego odpowiednikiem jest art. 201 ust. 1 dyrektywy *Solvency II*, ma ogólny zasięg i obowiązkowy charakter⁴⁶ – w sprawie Eschig z dnia

---

39. Art. 183¹⁴ par. 3 k.p.c.; K. Krziskowska, *op. cit.*, punkt 5.

40. Art. 183¹⁵ par. 1 k.p.c.

41. Wyrok w sprawie C-667/18, punkt 13.

42. *Ibidem*, punkt 14.

43. *Ibidem*, punkt 15.

44. *Ibidem*, punkt 17.

45. *Ibidem*, punkt 18.

46. *Ibidem*, punkt 22.

10 września 2009 roku⁴⁷, w sprawie Stark z dnia 26 maja 2011 roku⁴⁸ oraz w sprawie Sneller z dnia 7 listopada 2013 roku⁴⁹. Z uwagi na brak definicji „dochodzenia [postępowania sądowego]” we właściwych dyrektywach sąd unijny przy dokonywaniu wykładni tego pojęcia wskazał na konieczność uwzględnienia kontekstu i celów regulacji⁵⁰, spośród których objęcie interesów ubezpieczonych właściwą ochroną sprzeciwia się wykładni zawężającej w odniesieniu do swobodnego wyboru prawnika⁵¹. Co do pojęcia *postępowania*, rzecznik generalny Trybunału w swojej opinii z 11 grudnia 2019 roku wskazał, że termin ten obejmuje nie tylko etap postępowania przed sądem w ścisłym znaczeniu tego słowa, lecz również etap poprzedzający postępowanie, który może prowadzić do etapu sądowego⁵². Trybunał pokreślił, iż przyjęcie, że mediacja sądowa nie stanowi dla celów art. 201 dyrektywy *Solvency II*, „dochodzenia [postępowania sądowego]” w rozumieniu tego artykułu, pozbawiałoby ubezpieczonego prawa wyboru adwokata lub pełnomocnika. Tymczasem nie można zaprzeczyć, że ubezpieczony powinien mieć zapewnioną ochronę prawną podczas etapu postępowania, który jeśli został wszczęty, stanowi część postępowania przed sądem, który go zarządził⁵³. Podobnie w przypadku pozasądowego postępowania mediacyjnego: okoliczność, że nie toczy się ono przed sądem, również nie pozwala na wyłączenie go z zakresu pojęcia „dochodzenia [postępowania sądowego]” w rozumieniu art. 201 dyrektywy *Solvency II*⁵⁴. Zawarta przez strony ugoda, niezależnie od tego, czy wynika z mediacji sądowej czy pozasądowej, skutkuje związaniem właściwego sądu, który dokonuje jej zatwierdzenia i wywołuje – po tym, jak stanie się wykonalna – takie same skutki jak wyrok⁵⁵. W ramach postępowania mogącego ostatecznie określać sytuację prawną ubezpieczającego, bez realnej możliwości zmiany tej sytuacji w drodze skargi sądowej, ubezpieczający potrzebuje ochrony prawnej. Biorąc zaś pod uwagę skutki zatwierdzenia ugody wynikającej z mediacji, należy uznać, iż interesy ubezpieczającego, który skorzystał z mediacji, będą lepiej chronione, jeżeli może on powoływać się na prawo do swobodnego wyboru pełnomocnika przewidziane w art. 201 dyrektywy *Solvency II*, podobnie jak ubezpieczający, który kieruje sprawę bezpośrednio do sądu⁵⁶.

---

47. Sygnatura C-199/08; por. szerzej Sz. Szmak, *op. cit.*, s. 149–153; zob. także: M. Schauer, *Freie Anwaltswahl in der Rechtsschutzversicherung – Der Fall Eschig/Uniqq vor dem EuGH*, „Österreichisches Recht der Wirtschaft“ 2009, s. 702–706.

48. Sygnatura C-293/10; por. szerzej Sz. Szmak, *op. cit.*, s. 153–155; zob. także: E. Skibińska, *Swobodny wybór prawnika przez ubezpieczonego*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 13.

49. Sygnatura C-442/12; por. szerzej Sz. Szmak, *op. cit.*, s. 155–159.

50. Wyrok w sprawie C-667/18, punkt 24 i 25; por. wyrok Trybunału (dziesiąta izba) z dnia 7 kwietnia 2016 r. w sprawie Massar, C-460/14, <https://eur-lex.europa.eu/>, dokument nr 62014CJ0460 [dostęp: 5.08.2020], ECLI:EU:C:2016:216, punkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo; a także wyrok Trybunału (dziesiąta izba) z dnia 7 kwietnia 2016 r. w sprawie AK, C-5/15, <https://eur-lex.europa.eu/>, dokument nr 62015CJ0005 [dostęp: 5.08.2020], ECLI:EU:C:2016:218, punkt 20.

51. Wyrok w sprawie C-667/18, punkt 26; por. wyrok w sprawie C-460/14, punkt 23 oraz wyrok w sprawie C-5/15, punkt 21.

52. Wyrok w sprawie C-667/18, punkt 29.

53. *Ibidem*, punkt 33.

54. *Ibidem*, punkt 34.

55. *Ibidem*, punkt 36.

56. *Ibidem*, punkt 38.

Ponadto samo prawo Unii Europejskiej zachęca do korzystania z postępowań mediacyjnych – czy to, jak zauważają izby adwokackie, za pomocą dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z dnia 21 maja 2008 roku w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych⁵⁷, czy też na podstawie prawa pierwotnego, w szczególności art. 81 ust. 2 lit. g) TFUE, zgodnie z którym w ramach współpracy sądowej w sprawach cywilnych prawodawca Unii ma przyjmując środki mające na celu zapewnienie „rozwoju alternatywnych metod rozstrzygania sporów”. Byłoby zatem niespójne, gdyby przepisy unijne zachęcały do stosowania takich metod i jednocześnie ograniczały prawa podmiotów, które decydują się na skorzystanie z tych metod⁵⁸.

Uwzględniając przedstawioną argumentację, Trybunał Sprawiedliwości orzekł: „Wykładni art. 201 ust. 1 lit. a) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/138/WE z dnia 25 listopada 2009 roku w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (*Wyłatalność II*) należy dokonywać w ten sposób, że pojęcie „dochodzenia [postępowania sądowego]”, o którym mowa w tym przepisie, obejmuje sądowe lub pozasądowe postępowanie mediacyjne, w którym sąd bierze lub może wziąć udział, zarówno w chwili wszczęcia tego postępowania, jak i po jego zakończeniu”⁵⁹.

4. Wnioski *de lege ferenda* i podsumowanie

Biorąc pod uwagę postanowienia dyrektywy *Solvency II*, jak i komentowany wyrok unijnego trybunału, należy poczynić kilka uwag co do obowiązującej polskiej regulacji odnoszącej się do zasady swobodnego wyboru prawnika w „dochodzeniu lub postępowaniu” w kontekście ubezpieczenia ochrony prawnej. Dla przypomnienia – zgodnie z art. 27 ust. 3 u.dz.u.r. w ramach ubezpieczenia ochrony prawnej ubezpieczonemu przysługuje prawo swobodnego wyboru adwokata lub radcy prawnego w zakresie obrony, reprezentowania lub wspierania jego interesów w postępowaniu sądowym lub administracyjnym [podkreślenie autora]. Jak już wskazano wcześniej, przepis art. 201 ust. 1 pkt a) dyrektywy *Solvency II* w sposób ogólny określa zakres podmiotowy swobodnego wyboru prawnika, wymieniając „prawnika lub inną osobę mającą zgodnie z prawem krajowym odpowiednie kwalifikacje”. W polskiej regulacji mowa jest jedynie o adwokacie lub radcy prawnym, pomijany jest przykładowo rzecznik patentowy⁶⁰. Analogiczne uwagi można odnieść do zakresu przedmiotowego omawianej zasady. Dyrektywa posługuje się pojęciem „dochodzenia lub postępowania”, które jest interpretowane przez trybunał luksemburski w sposób szeroki, uwypuklający interesy ubezpieczonych. Polski legislator wymienia wyraźnie jedynie postępowanie sądowe lub administracyjne. Aby polska regulacja ustawowa dotycząca wskazanego rodzaju swobodnego wyboru prawnika w sposób odpowiedni odzwierciedlała zarówno treść przepisów dyrektywy, jak

---

57. Dz. U. 2008, L 136, s. 3; por. szerzej: R. Morek, *Implementacja Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2013.

58. Wyrok w sprawie C-667/18, punkt 41.

59. *Ibidem*, sentencja wyroku.

60. Por. szerzej o podmiotach uprawnionych do świadczenia pomocy prawnej w Polsce: Sz. Szmak, *op. cit.*, s. 127–136.

i kierunki interpretacyjne określone przez Trybunał Sprawiedliwości, również w sprawie C-667/18, przepis art. 27 ust. 3 ustawy mógłby brzmieć w następujący sposób:

„3. W ramach ubezpieczenia ochrony prawnej, o którym mowa w dziale II w grupie 17 załącznika do ustawy, ubezpieczonemu przysługuje prawo swobodnego wyboru **prawnika lub innej osoby mającej zgodnie z obowiązującymi przepisami odpowiednie kwalifikacje, w tym adwokata lub radcy prawnego w zakresie obrony, reprezentowania lub wspierania jego interesów w dochodzeniu lub postępowaniu, w tym w postępowaniu sądowym, administracyjnym lub mediacyjnym.**”

Czyniąc kilka uwag podsumowujących, należy przede wszystkim podkreślić, że z punktu widzenia ubezpieczonych w ramach umów ubezpieczenia ochrony prawnej na pozytywną ocenę zastręguje obserwowana od wielu lat tendencja w orzecznictwie unijnego trybunału do poszerzania, w wyniku „prokonsumenckiej” interpretacji przepisów poszczególnych dyrektyw, zakresu prawa do swobodnego wyboru prawnika, szczególnie w kontekście przedmiotowym w odniesieniu do pojęcia „dochodzenia lub postępowania”. W tym miejscu trzeba jednak po części oddać rację drugiej stronie umowy ubezpieczenia, tj. ubezpieczycielom, którzy w wyniku takiej linii orzeczniczej będą niejako zmuszeni do zagwarantowania prawa wyboru prawnika w większej liczbie wypadków ubezpieczeniowych, a co za tym idzie ich kontrola nad całością postępowania objętego ochroną umowy ubezpieczenia, w tym nad generowanymi w związku z nim kosztami, będzie mniejsza. Można się więc liczyć z tym, że zakłady ubezpieczeń swoje interesy będą chciały zabezpieczyć w najprostszy z możliwych sposobów, czyli poprzez podwyższenie składek. Jednak wydaje się, że mimo tego zagrożenia wyposażenie ubezpieczonych przez poszczególne przepisy dyrektywy poddane interpretacji trybunału luksemburskiego w szerszy zakres omawianego uprawnienia wpłynie korzystnie na wzrost popularności ubezpieczenia ochrony prawnej, a w konsekwencji pośrednio – na silniejszą gwarancję dostępu obywateli do wymiaru sprawiedliwości⁶¹.

Przechodząc do zagadnienia szczegółowego opisanego w niniejszym artykule, należy podkreślić wagę i doniosłą rolę postępowania mediacyjnego, która materializuje się przede wszystkim w poszczególnych przepisach krajowych (polskich i belgijskich), jak i europejskich, na które również w wyroku z dnia 14 maja 2020 roku powołuje się Trybunał Sprawiedliwości. Sąd unijny w swoich wnioskach wyraźnie zaznacza, że skoro dwie instytucje regulowane w europejskich aktach prawnych są promowane przez unijnego prawodawcę, należy sprawić, aby funkcjonowały one efektywnie i służyły obywatelom wspólnoty. Aby zapewnić efektywność ubezpieczenia ochrony prawnej w możliwie szerokim zakresie, swoboda wyboru prawnika musi również odnosić się do preferowanego przez prawo unijne jednego z trybów ugodowego rozwiązywania sporów, jakim jest postępowanie mediacyjne. Dla polskich obywateli – ubezpieczonych – najskuteczniejszą gwarancją tej efektywności wydaje się pożądana nowelizacja właściwych przepisów ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej odnoszących się do ubezpieczenia ochrony prawnej, jak zaproponowano powyżej.

---

61. Por. szerzej: Sz. Szmak, *Dostęp obywateli do wymiaru sprawiedliwości – wybrane modele*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2016, nr 22(3), s. 77–89.

Wykaz źródeł

- Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz. Art. 1–42412*, Góra-Błaszczkowska A. [red.], CH Beck, System Informacji Prawnej Legalis 2020.
- Krzyskowska K., *Mediacje i postępowanie ugodowe w sprawach cywilnych i gospodarczych*, Wolters Kluwer, System Informacji Prawnej LEX 2019.
- Morek R., *Implementacja Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2013.
- Pietrkowski H., *Orzeczenia i ugody w praktyce sądów cywilnych*, LexisNexis, System Informacji Prawnej LEX 2007.
- Schauer M., *Freie Anwaltswahl in der Rechtsschutzversicherung – Der Fall Eschig/Uniqa vor dem EuGH*, „Österreichisches Recht der Wirtschaft“ 2009.
- Skibińska E., *Swobodny wybór prawnika przez ubezpieczonego*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 13.
- Szmak Sz., *Dostęp obywateli do wymiaru sprawiedliwości – wybrane modele*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2016, nr 22(3).
- Szmak Sz., *Ubezpieczenie ochrony prawnej w Polsce na tle regulacji niemieckich*, TNOiK, Toruń 2018.
- The Insurance Disputes Law Review*, Page J. [red.], Law Business Research Ltd., London 2019.
- Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. Komentarz*, Czublun P. [red.], CH Beck, System Informacji Prawnej Legalis, 2016.
- Ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. Komentarz*, Szczepańska M., Wajda P. [red.], Wolters Kluwer, System Informacji Prawnej LEX, 2017.

Insured person's right freely to choose a lawyer in mediation proceedings – comments on the judgment of the Court of Justice of May 14, 2020 in case C-667/18

The purpose of this article is to present the most important theses of the judgment of the Court of Justice of May 14, 2020 (case number: C-667/18) on the freedom to choose a lawyer in mediation proceedings, as well as to relate these conclusions to the relevant legal regulations in Poland. The Court of Justice, similarly to the previous judgments, which was based on the legal protection insurance contract, applied a broad interpretation of the terms used in individual provisions of the Solvency II Directive, referring to the need to guarantee the interests of the insured. As a result of such an interpretation, the EU court ruled that the mediation procedure falls within the scope of the concept of “proceedings”, and therefore the insured is also entitled to freely choose a lawyer in such a dispute settlement procedure. The article also presents an assessment of the provision of article 27 section 3 of the Act on Insurance and Reinsurance Activity, which guarantees in the Polish legal system the discussed form of free choice of a lawyer, together with de lege ferenda conclusions based on the commented case-law of the Luxembourg court.

Key words: legal expenses insurance, free choice of lawyer, mediation, Court of Justice of the European Union, the *Solvency II Directive*.

DR SZYMON SZMAK – doktor nauk prawnych, stypendysta Georg August Universität w Getyndze, licencjonowany broker ubezpieczeniowy, magister europeistyki.

e-mail: szymonszma@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7477-264X